

FINNSAM-konferensen i Fågelsjö hösten 1997

Av Tor Eriksson, Örebro

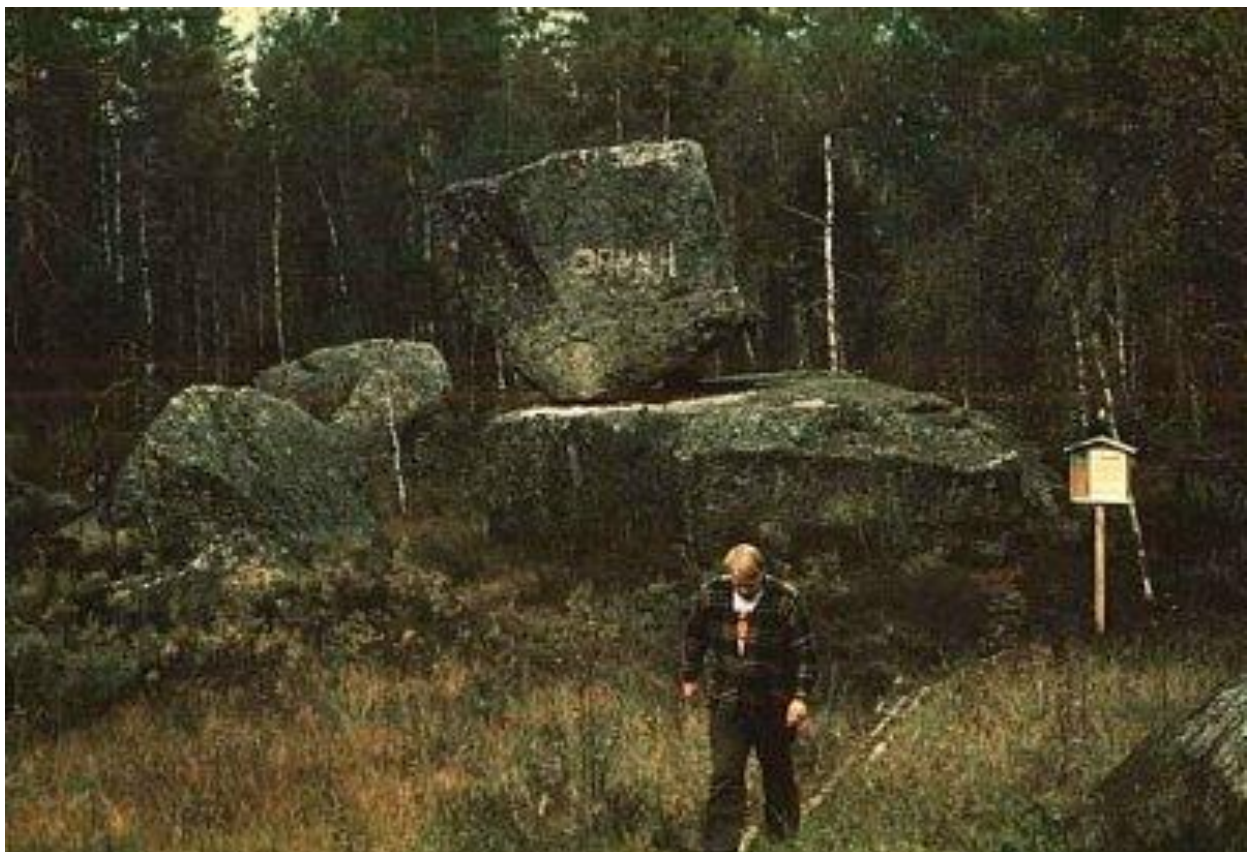
Helgen 27-28 september ägde höstens Finnsam-konferens rum. För första gången samlades vi under en lördag och söndag. För de som ville fanns det möjlighet att komma redan på fredagen. Den här gången var mötet förlagt till Orsa Finnmark, närmare bestämt till Fågelsjö i nordspetsen av finnmarken.

Fredagen den 26 september

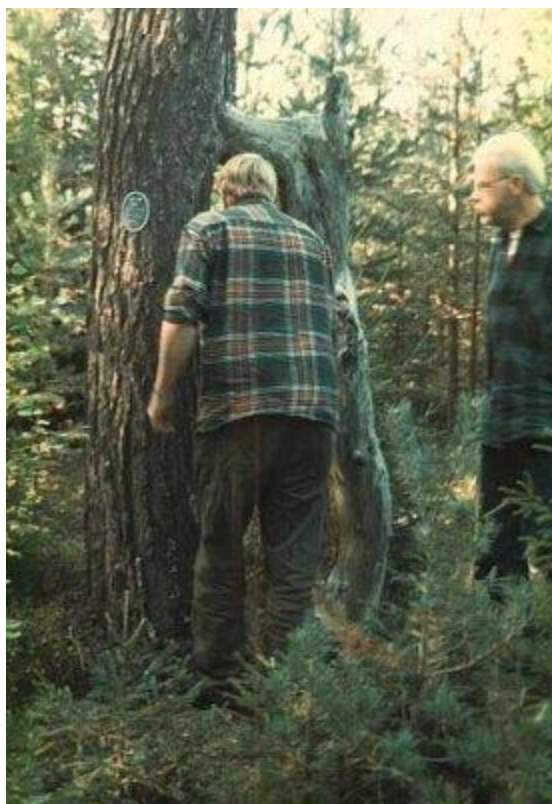
Jag åkte upp på fredagen. I Kopparberg blev jag upphämtad med bil av K-G Johansson och Åke Granberg från Hällefors/Grythyttan. Vi fortsatte till Ludvika där Lars-Olof Herou anslöt till sällskapet. Efter några timmar var vi framme i Orsa Finnmark. En rundtur gjordes i området för att vi skulle bekanta oss med en del platser.

Öster om Rosentorp undersökte vi ett stort flyttblock, Risuhälla. Många flottarlag har prövat att välta detta stenblock. Ingen har lyckats så vi brydde oss inte ens om att försöka. Lite längre norrut bekantade vi oss med en restaurerad skvaltkvarn och vadmalstamp från 1740-talet. Dessa byggnader låg väldigt vackert öster om Råberget vid Sandsjöån.

Risuhälla öster om Rosentorp

En välbevarad eldpallkoja med stall från skogsbruket under sent 1800-tal betraktades efter vägen. Ovanför byn Håven letade vi reda på en "tvåbent" tall, en s.k. smöjtall. Hålet mellan tallarna var så stort att en vuxen man kunde gå raktlång genom det. Så det gjorde vi för att förebygga "engelska sjukan".

Smöjtallen utanför Håven

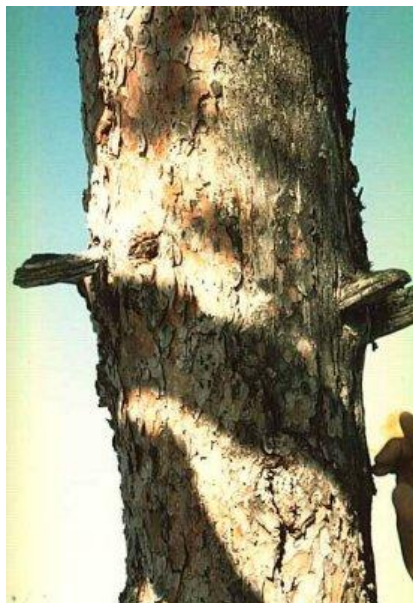
Färden gick sedan vidare mot Björkberg, en av de äldsta finnbyarna här från 1600-talets början. Spisröset i rökstugan från byns första boplats finns ännu att beskåda. Vi hittade även en gammal finnkirkkogård ett stycke från byn. Efter det här besöket rullade bilen mot Fågelsjö där Berit Ohlsson välkomnade oss på hembygdsgården. Jag gick runt och hälsade på de som redan hade anlänt hit. Sedan åt vi middag och fick oss tilldelat rum vid bygdegården. Innan mörkret föll åkte vi ut i skogen för att titta på en välbevarad blästerugn kanske från 1600-talet. Blästerugnen har ett tapphål för slaggen. Intill ugnen fanns stora mängder slagg. Vi vände sedan kosan in mot Fågelsjö och hembygdsgården "Bortomåa". Kvällen avslutades med en titt på en linutställning och trevlig samvaro under gemytliga former.

Lördagen den 27 september

Dagen inleddes med några brödsivor och en kopp te. Sedan följde jag med till Börningsberget någon halvmil söder om Fågelsjö. I en urskog finns här ett intressant skogsbruksmuseum. Man har samlat olika gamla redskap och byggt upp stationer som visar hur skogsbruket gick till förr i tiden. Man kan bl.a. se ett stort timmerlass med väldiga stockar och en kolarkoja. En bit in i skogen på andra sidan vägen finns några flerhundraåriga tallar med kolossala dimensioner.

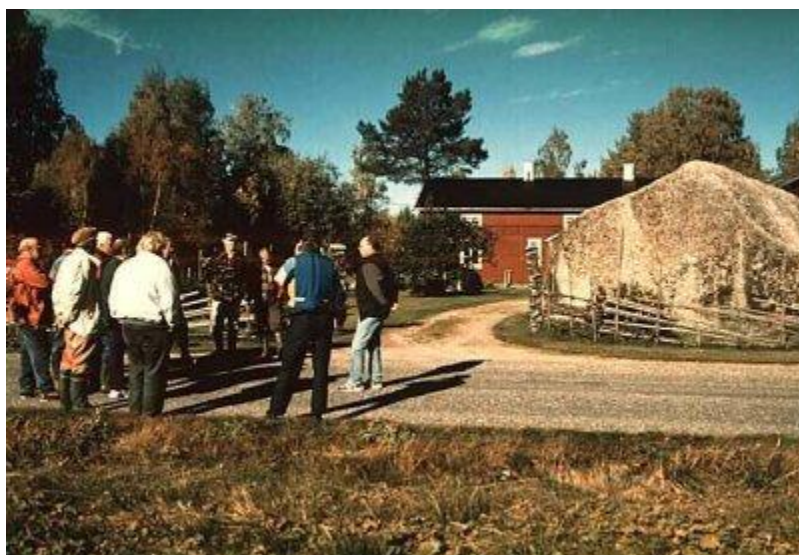
Vi åkte så åter mot Fågelsjö dit fler deltagare nu hade sökt sig. Till sist blev vi ett fyrtiotal personer som samlades utanför kursgården. Här välkomnades vi på gammalt Fågelsjömanér. Janne Eliasson avlossade en salut med sin gamla mynningsladdare. Så hälsades förr prästen då han besökte Fågelsjö endast en gång per år.

Efter en väl avnjuten lunch med kaffe delade vi upp oss i grupper för eftermiddagens exkursion. Mitt gäng rörde oss ner mot Fågelsjön för en roddtur över till Björnskalleholmen.

Björnskalletallen med kilar på Björnskalleholmen

På vägen dit passerade vi genom byn och besåg ett stort flyttblock intill vägen. Stenblocket kallas Markusstenen. Här sägs det att den förste finske bosättaren i byn slog sig ned. På stenen skall ett vant öga kunna se bränmärken efter härden. Den förste åbon hette Sigfrid Markusson och enligt en uppgift grundlade han ett torp i Fågelsjö år 1671.

Markusstenen vid Mickel-Ols i Fågelsjö

Mattes-gården som är en av de äldsta gårdarna i byn besöktes också innan vi kom fram till sjön. En handfull båtar lade ut från stranden och roddes till Björnskalleholmen. Här finns en björnskalletall där man förr satte upp björnskallar efter en lyckad jakt. Man gjorde det för att hedra björnen, som man såg på som ett värdigt men farligt villebråd. Huvudena fästes genom att man slog tråkilar genom ögonen. På en av tallarna finns några tråkilar kvar. Att spika upp björnhuvudena efter en lyckad jakt är en sedvänja med finskt ursprung. Seden spreds överallt där finnar slog sig ned.

När vi kom tillbaka till fastlandet begav vi oss så småningom upp till gammelgården "Bortomåa" för att få en ordentlig genomgång. Den gamla mangårdsbyggnaden är unik i sitt slag. Då ägarna Märten och Kristina Persson på själva julafton 1910 lämnade sin gamla tillvaro och flyttade över gårdsplanen in i den nya bostaden tog de ingenting med sig. De låste bara dörren och lämnade allting bakom sig och därmed stannade tiden i Bortomåa. Dagsljuset silas genom fönstrens handblåsta glas. Det faller på handmålade mönster och schablontryckta tapeter. På de gamla möblerna på sina ursprungliga platser, på alla föremål som lämnades kvar på sina hyllor och krokar; från bestick och husgeråd till handsmidda 1700-talsbössor. Efter denna inblick i en förgången värld gick vi ut i nutidens verklighet igen.

Det finns en del intressanta byggnader till på gammelgården, bland annat en bössmedja. I bygden har järnhanteringen och smidet gamla traditioner och bössorna och verktygen från Fågelsjö var på sin tid kända för sin höga kvalitet. Smedjan är byggd under 1700-talet men tillbyggd senare. Här kan man se hur en smedja ser ut med ässjan, städet, bälgen och de verktyg som smeden använde sig av.

Så småningom bänkade vi oss i Amerikahuset för att låta oss väl smaka av traktens delikatesser. Det här huset byggdes under 1900-talets första decennium efter amerikansk modell. Det blev det nya boningshuset när familjen lämnade gammelgården. Ljusdals kommun bjöd oss på middag, inledningsvis bestående av surmört. Sjöarna intill byn är särskilt rika på mört. Därför har man sedan länge använt sig av den fisken i mathushållningen. Den tillreds genom konservering nergrävd fyra månader i saltlake. Innan den äts skall den glödstekas. Den jäses alltså inte som surströmming och får inte alls samma lukt och smak som strömmingen. Till surmörten serverades lök och potatis.

Som huvudrätt intogs motti med fläsk och messmörssås, vilket för mig var en ny blandning. Blåbärskaka med glass och kaffe avslutade måltiden. Det hela lagades på ett förtjänstfullt sätt av husmor Britta Nilsson och hennes dotter Ida.

Kvällen avrundades gemensamt i bygdegården där Torsten Röjd invigde oss i surmörtens särpräglade värld. En videofilm om sevärigheter i Fågelsjöbygden fick vi också ta del av. För de som ville fanns det sedan möjlighet att återvända till Amerikahuset för lite sent sällskapsliv innan vi gick till sängs.

Söndagen den 28 september

Finnättlingen Hugo Halvarsson inledde söndagens sejour med att berätta om järnframställningen i trakten. Det finns lämningar av ett flertal så kallade blästerugnar i Fågelsjöbygden. Metoden att framställa järn i blästerugnar tog troligen de inflyttande finnarna med sig hit när de kom på 1600-talet. Slaggmängderna vid en del ugnar är av ansevärd mått, vilket visar att de varit i bruk en längre tid. Då finnarna kom till Sverige för att bosätta sig tog de bland annat reda på om det fanns järnmalm på platsen. Järnet behövdes för att de skulle kunna göra verktyg och redskap. I Fågelsjö-området finns järnmalm i form av såväl sjömalmslag som myrsmalm och rödjord. Hugo visade prov på bland annat sjömalmslag och slag. Han tog även fram knivar som har tillverkats i en rekonstruerad ugn på bygdegården.

Bo Hansson är av den finska släkten Tossavainen. Släkten finns representerad i Orsa Finnmark. Bo pratade lite om ett arbete han har gjort under våren 1997. Han har tagit reda på släktens härstamning och utbredning västerut under 1600-talet. Släkten Tossavainens härkomst finns i mellersta Finland och på 1660-talet hade man spridit sig till Norge.

Maud Wedin har studerat ortnamnen i mellannorrland och Orsa Finnmark. Det finns ett femtiotal finska ortnamn i Fågelsjöområdet. Med hjälp av olika källor har hon belagt dem och om möjligt också deras betydelse. David-Reino Svensson från Bollnäs flaggade för en teater han är ledare för. Ett par mil sydväst om Bollnäs skall man uppföra ett spel om den finska Savolaxinflyttningen till Hälsingland. David-Reino vill ha hjälp av oss i det projektet.

Björn Engström, från Enviken i nordöstra Dalarna, presenterade ett arbete han har ägnat sig åt. Genom omfattande studier har han dokumenterat finska befolkningsinslag i nordöstra Dalarna. Han har bl.a. letat efter exempel på giftermål mellan svenskar och finnar. Det förekommer tidigt på sina håll. Björn uppmanade församlingen att delge honom eventuella sådana giftermål från våra hemsocknar. Efter sedvanliga FINNSAM-förhandlingar avslutades så höstkonferensen och vi åkte var och en åt sitt håll.